

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

- α.** Πολιτοφυλακή της Κρήτης
- β.** Κοινωνιολογική Εταιρεία
- γ.** Συνθήκη του Νεϊγύ

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Α2

Να συνδυάσετε τα ονόματα των προσωπικοτήτων με τα αξιώματα, τα οποία αυτές κατείχαν, αντιστοιχίζοντας κάθε φορά ένα γράμμα της πρώτης στήλης με έναν αριθμό της δεύτερης στήλης (Περισσεύουν δύο ονόματα).

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
α. Κωνσταντίνος Φούμης	1. Αρχηγός Γαλλικού Κόμματος
β. Αλέξανδρος Κουμουνδούρος	2. Αρχηγός Ορεινών
γ. Ιωάννης Κωλέττης	3. Αρχηγός Πεδινών
δ. Γερμανός Καραβαγγέλης	4. Υπουργός της «Προσωρινής Κυβέρνησης της Κρήτης»
ε. Δημήτριος Βούλγαρης	5. Μητροπολίτης Αμάσειας
στ. Επαμεινώνδας Δεληγιώργης	
ζ. Κωνσταντίνος Κανάρης	

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Β1

Ποιες πολιτικές εξελίξεις σημειώθηκαν στην Ελλάδα από το τέλος του πολέμου του 1897 μέχρι την εκδήλωση του κινήματος στο Γουδί (1909);

Μονάδες 12

ΘΕΜΑ Β2

Ποιες πρωτοβουλίες ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Κωνσταντινίδης για την ίδρυση Ποντιακής Δημοκρατίας;

Μονάδες 13

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε τις ακόλουθες πτυχές του αγροτικού ζητήματος στη Θεσσαλία:

α) Τις πρακτικές των ιδιοκτητών των τσιφλικιών (μονάδες 6)

β) Τις θέσεις του Τρικούπη και του Δηλιγιάννη στο ζήτημα αυτό (μονάδες 6)

γ) Τα προβλήματα και τις διεκδικήσεις των κολίγων (μονάδες 7), καθώς και την εξέλιξη του ζητήματος αυτού από το 1907 μέχρι και το 1910 (μονάδες 6).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

**[Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΑΙΩΝ» ΣΧΟΛΙΑΖΕΙ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ
ΤΣΙΦΛΙΚΑΔΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ]**

Καὶ ὅμως τίς θὰ πίστευε ὅτι οἱ νέοι κύριοι τῶν χωρίων, οἱ ἀπὸ τῆς [Ὑψηλῆς] Πύλης ἀγοράσαντες ταῦτα, εἰσὶν ἀπαιτητικώτεροι τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς [...] Ἕλληνας γεωργούς; Παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀνεγνώριζετο τοῖς χωρικοῖς ἡ κυριότης τῆς οἰκίας καὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς [...] Ἀλλὰ οἱ νέοι κύριοι [...] ἐκβιάζουσιν τοὺς δυστυχεῖς νὰ τοὺς πληρώνουσι ἐνοίκιον διὰ τὰς οἰκίας, εἰς ἃς κατοικοῦσιν καὶ ἃς οἱ χωρικοὶ θεωροῦσι πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ὡς ἰδίας. Ἀλλὰ αἱ ἐνστάσεις τῶν χωρικῶν εἰς μάτην. Ἐπιδείκνυται αὐτοῖς τὸ τῆς ἀγοραπωλησίας ἔγγραφον, ἐν ᾧ¹ καὶ αἱ οἰκίαι ἐπωλήθησαν τῷ νέῳ κυρίῳ.

Ζ. Δ. Παπαδημητρίου, «Το αγροτικό ζήτημα και η δράση του Μαρίνου Αντύπα στη Θεσσαλία», στο: Π. Πετράτος (επιμ.), Μαρίνος Αντύπας (1872- 1907) , Επιστημονικό Συνέδριο, Αγία Ευφημία, 16-19 Μαρτίου 2006, Πρακτικά, τόμ. Α', Αγία Ευφημία: Δήμος Πυλαρέων, 2009, σσ. 157-158.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

**[ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ ΓΙΑ ΤΟ
ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ]**

Ὁ ἴδιος ὁ Τρικούπης διευκρίνιζε μὲ σαφήνεια τὴ στάση του στὴ βουλή:

«... ἐὰν ἐπιβάλωμεν τὴν διανομὴν τῶν κτημάτων εἰς τοὺς καλλιεργητάς, ὅπως μοῦ τὸ ζητεῖτε, θὰ ἐκδιώξωμεν ἐξ Ἑλλάδος τὸ χρῆμα τῶν Ἑλλήνων τοῦ

ἐξωτερικοῦ. Ἀντιθέτως, ὀφείλομεν νὰ προσελκύσωμεν τὰ κεφάλαια αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅχι νὰ τοὺς ἐκφοβίσωμεν... Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρέπει νὰ παραμείνῃ ὡς ἔχει, διότι τοῦτο ἀπαιτοῦν τὰ γενικώτερα συμφέροντα τῆς χώρας μας...»[...]

Μόνο ο Δηλιγιάννης, λόγω της μόνιμης έχθρότητάς του έναντι των «πλουτοκρατών της διασποράς», έπιχειρησε το 1896 να περάσει από τη βουλή ένα νόμο για την άπαλλοτρίωση ενός μέρους των τσιφλικιών υπέρ των καλλιεργητών τους. [...] Η κατάθεση και μόνο του νομοσχεδίου αυτού του Δηλιγιάννη το 1896 στη βουλή ήταν στην πραγματικότητα ή πρώτη επίσημη αναγνώριση, από την πλευρά του ελληνικού κράτους, ότι υπήρχε πρόβλημα μεγάλης γαιοκτησίας στη βόρεια Ελλάδα, το «θεσσαλικό πρόβλημα».

¹ Έν 6: Με το οποίο .

Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, τομ. ΙΔ': Νεώτερος Ελληνισμός από το 1881 ως το 1913, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, ²2000, σσ. 70, 72.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΘΕΣΣΑΛΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΓΩΝΑ

Το Φεβρουάριο του 1910 τα μέλη της Πανθεσσαλικής Επιτροπής Αγώνα υπέβαλαν υπόμνημα στο βασιλιά Γεώργιο Α', επιδιώκοντας την παρέμβασή του: «... Δεν είμεθα κύριοι της γης, ην καλλιεργούμεν, ούτε της καλύβης, ένθα διαμένομεν [...] και ούτε μας επιτρέπουσιν ελευθέραν ιδιοκτησίαν. [...] Μας εξωθούν², όταν θέλωσι και με τα κινητά πράγματα ημών και με τα μέλη της οικογενείας, περιφερόμεθα από χωρίου εις χωρίον, ώσπερ Αθίγγανοι. Ο γεωργικός πληθυσμός ελαττούται, η δε γεωργία ολοταχώς οπισθοδρομεί. Η τοκογλυφία ακμάζει και η ελonoσία μας θερίζει. Και όμως ευρισκόμεθα πλησίον των συνόρων. Είμεθα οι Ακρίται. Όταν όμως η αγροτική τάξις είναι ευχαριστημένη εκ της θέσεώς της, τότε το καθεστώς είναι περισσότερον εξησφαλισμένον. Καλλίτερος δε βασιλεύς είναι εκείνος, όστις καθιστά την υπαιθρον γόνιμον χώραν. Εν Δανία η δουλοπαροικία κατηργήθη από του 1788 έτους και στήλη ελευθερίας υπενθυμίζει το γεγονός τούτο. Διατί να μη στηθή [στήλη ελευθερίας] και εν Ελλάδι;»

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000, 6ο ς τόμος: Η εθνική ολοκλήρωση (1909-1922). Από το κίνημα στο Γουδί ως την Μικρασιατική Καταστροφή, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2004, σ. 273.

ΘΕΜΑ Δ1

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

α) Την αστική στέγαση των προσφύγων, όπως αυτή ξεκίνησε, με πρωτοβουλία του κράτους και της ΕΑΠ, από την Αθήνα και τον Πειραιά, με τη δημιουργία νέων συνοικισμών (μονάδες 13) και

β) τον τρόπο στέγασης των ευπόρων προσφύγων, καθώς και των απόρων που δεν είχαν ακόμη αποκατασταθεί (μονάδες 12).

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

[Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ]

Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Καισαριανή αντανακλά τη γενική κατάσταση στην Ελλάδα, της αδιαφορίας και της εγκατάλειψης. Η μοναδική παρηγοριά των κατοίκων ήταν ο καθαρός αέρας. Ίσως αν δεν υπήρχε το φυσικό αυτό δώρο να είχε νεκρωθεί ο συνοικισμός, καθώς οι συνθήκες διαβίωσης χαρακτηρίζονται από άθλιες έως αβίωτες. Αρχικά οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε σκηνές, όπου παρέμειναν για αρκετό χρονικό διάστημα. Κατόπιν κατασκευάστηκαν από το κράτος 500 ξύλινα παραπήγματα και 1000 πλινθόκτιστα δωμάτια. Η επιτροπή αποκαταστάσεως ανέλαβε να βελτιώσει τη θέση των προσφύγων και κατασκεύασε 350 σπίτια με τρεις ή τέσσερις κατοικίες διαφόρων τύπων. [...] Η κατάσταση των ανθρώπων που έμεναν στα παραπήγματα ήταν απελπιστική, αρκεί να σημειωθεί ότι σε κάθε ξύλινο σπιτάκι κατοικούσαν δύο οικογένειες. [...]

² Μας εξωθοούν : Μας κάνουν έξωση.

Η ύδρευση του προσφυγικού αυτού πληθυσμού γινόταν με βυτία του δήμου και τις ελλείψεις τις αναπλήρωναν οι υδροπώλες, οι οποίοι εμπορεύονταν το νερό. [...]

Στο μεγάλο ρεύμα³ οι ακαθαρσίες, τα σκουπίδια, τα ράκη της ταπητουργίας παρουσίαζαν φρικτό θέαμα.

Σπ. Τζόκας, «Η ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία και η εγκατάσταση στην Καισαριανή», στο: Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα. Οι προσφυγούπολεις στην Ελλάδα. Επιστημονικό Συμπόσιο (11 και 12 Απριλίου 1997), Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, χ. χ., σ. 123.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

[Η ΣΤΕΓΑΣΗ ΤΩΝ ΕΥΠΟΡΩΝ]

Πολύ λίγοι [πρόσφυγες] είναι σε θέση να ξεφύγουν από τη λύση της πρόχειρης κατασκευής νοικιάζοντας ή ακόμη καλύτερα αναλαμβάνοντας οι ίδιοι την οικοδόμηση των κατοικιών τους. Στους τελευταίους παρέχονται οικόπεδα και δάνεια, ενώ το κράτος αναλαμβάνει τα έργα υποδομής. Οι περιπτώσεις της Νέας Σμύρνης, της Καλλιπόλης και της Νέας Καλλικράτειας (στο νότιο άκρο της Πειραιϊκής) ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία. Το παράδειγμα της Νέας Σμύρνης είναι χαρακτηριστικό. Σμυρναίοι πρόσφυγες από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα στην πατρίδα τους οργανώνονται το 1923 και σε ένα χρόνο

πετυχαίνουν την απαλλοτρίωση περιοχής ανατολικά της λεωφόρου Συγγρού. Το 1925 αρχίζει η οικοδόμηση σύμφωνα με το Σχέδιο Καλλιγιά που προέβλεπε μεγαλύτερο πλάτος δρόμων.

Γ. Τζεδόπουλος (επιμ.), Πέρα από την καταστροφή. Μικρασιάτες Πρόσφυγες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Υπό την αιγίδα της Βουλής των Ελλήνων. Αθήνα: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, ²2007, σσ. 86-87.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

[Η ΤΕΝΕΚΕΔΟΥΠΟΛΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ]

Ένα ολόκληρο χωριό, αποτελούμενο από μικροσκοπικά τενεκεδόσπιτα ξεπήδησε στα προάστεια της Θεσσαλονίκης, προσφέροντας μια πρωτόγονη στέγη σε τετρακόσιες οικογένειες, δηλαδή σε πάνω από δύο χιλιάδες άτομα. [...] [Οι καλύβες] είναι [...] απεριγράπτα στενάχωρες. Με τον τρόπο που έχουν κατασκευαστεί είναι αδύνατο να είναι αεροστεγείς το χειμώνα κι έτσι είναι κρύες και υγρές. Το καλοκαίρι ο καυτερός ήλιος που πέφτει στις τοίγκινες στέγες μετατρέπει τις παράγκες σε σωστούς φούρνους. Όσο

θλιβερά κι αν είναι αυτά τα καταλύματα, προσφέρουν κάποιου είδους προστασία στους ενοίκους τους. [...] Όμως και στην καλύτερη περίπτωση [...] δεν αντιπροσωπεύουν παρά την κατώτατη βαθμίδα της πολιτισμένης ζωής.

Η. Morgenthau, Η Αποστολή μου στην Αθήνα. 1922-Το έπος της εγκατάστασης, μετ. Σ. Κασεσιάν, Αθήνα: Τροχαλία, 1994, σσ. 342-344.

³ Ρεύμα: Ρέμα, κοίτη χειμάρρου.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α1

α. Σχολ. Βιβλίο, σελ. 215 και 216 «Είναι ο πρώτος στρατός του νησιού της Κρήτης που οργανώθηκε το 1907, στα χρόνια της αρμοστείας του Αλέξανδρου Ζαΐμη. Μετά το τέλος του κινήματος του Θερίσου με τη νέα ρύθμιση του κρητικού ζητήματος προβλεπόταν η ίδρυσή της με Έλληνες αξιωματικούς που προηγουμένως θα παραιτούνταν από τον ελληνικό στρατό. Εξελίχθηκε σε αξιόλογη δύναμη, όπως φάνηκε αργότερα στους Βαλκανικούς πολέμους 1912-1913.

β. Σχολ. Βιβλίο, σελ. 93, «Σοσιαλδημοκρατική ομάδα η οποία εμφανίστηκε για πρώτη φορά στις εκλογές της 8ης Αυγούστου 1910. Ήταν η πιο σοβαρή ομάδα με σοσιαλιστικές ιδέες, η οποία..να ιδρύσουν κόμμα.»

γ. Σχολ. Βιβλίο, σελ. 140 «Το Νοέμβριο...την υπογραφή της συνθήκης).

ΘΕΜΑ Α2

α. 4

β. –

γ. 1

δ. 5

ε. 3

στ. –

ζ. 2

ΘΕΜΑ Β1 Σχολ. Βιβλίο, σελ. 85-86 « Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897...περιορισμό της γραφειοκρατίας.

ΘΕΜΑ Β2 Σχολ. Βιβλίο σελ.250, «Στην Ευρώπη πρωτεργάτης...της Σοβιετικής Ένωσης»

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α. Στον ελληνικό χώρο, το πρόβλημα της έγγειας ιδιοκτησίας δεν γνώρισε τις εντάσεις που παρατηρήθηκαν σε άλλα ευρωπαϊκά ή βαλκανικά κράτη. Η προοδευτική διανομή των εθνικών γαιών που προέκυψαν από τον επαναστατικό αγώνα του 1821-1828 δημιούργησε πλήθος αγροτών με μικρές ή μεγάλες ιδιοκτησίες. Τα λίγα εναπομείναντα «τσιφλίκια» στην Αττική και την Εύβοια δεν προκαλούσαν ιδιαίτερο πρόβλημα. Αργότερα όμως, η διεύρυνση του ελληνικού κράτους με τα Επτάνησα (1864), την Άρτα και τη Θεσσαλία (1881) έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας.

Τα «τσιφλίκια» της Θεσσαλίας αγοράστηκαν από πλούσιους Έλληνες του εξωτερικού οι οποίοι, πέρα από το γεγονός ότι διατήρησαν τον αναχρονιστικό θεσμό των κολίγων, άσκησαν πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις για να κερδοσκοπήσουν από την παραγωγή σιταριού. Επιδίωξαν δηλαδή την επιβολή υψηλών δασμών στο εισαγόμενο σιτάρι από τη Ρωσία, ώστε να μπορούν να καθορίζουν όσο το δυνατόν υψηλότερες τιμές για το εγχώριο, προκαλώντας μάλιστα μερικές φορές και τεχνητές ελλείψεις. Όπως συμπληρωματικά αναφέρεται στο πρώτο απόσπασμα που αποτελεί τμήμα από την εφημερίδα της εποχής «Αιών» οι νέοι «κύριοι» του θεσσαλικού κάμπου ήταν πολύ πιο απαιτητικοί από τους τούρκους προκατόχους τους. Ενώ από τους τελευταίους αναγνωριζόταν

στους ακτήμονες η κυριότητα του σπιτιού όπου διέμεναν και του κλήρου που καλλιεργούσαν, οι νέοι αγοραστές, τους υποχρέωναν να καταβάλλουν ενοίκιο για τις αγροτικές κατοικίες που χρόνια τώρα στέγαζαν τους ίδιους τους αγρότες και τις οικογένειές τους. Και κάθε φορά που οι αγρότες προέβαλαν αντιστάσεις οι νέοι «τσιφλικάδες» επιδεικτικά τους έδειχναν τα έγγραφα της αγοραπωλησίας.

β. Για την αντιμετώπιση του ζητήματος των τσιφλικιών στη Θεσσαλία διατυπώθηκαν αντίθετες απόψεις από τον Τρικούπη και το Δηλιγιάννη αντίστοιχα. Οι οπαδοί του Τρικούπη υποστήριζαν τους μεγαλογαιοκτήμονες. Ο ίδιος μάλιστα ο Τρικούπης στη βουλή, σύμφωνα με το Κείμενο Β, τόνιζε την πολιτική του για προσέλκυση των κεφαλαίων των Ελλήνων του εξωτερικού με τη διατήρηση των τσιφλικιών, τα οποία θα μπορούσαν αυτοί να αξιοποιήσουν. Θεωρούσε ότι η διανομή της γης στους καλλιεργητές θα λειτουργούσε σε βάρος της οικονομικής ανάπτυξης με βάση το πρόγραμμά του που στηριζόταν στις επενδύσεις των ιδιωτών. Στον αντίποδα, ο Δηλιγιάννης το 1896 προσπάθησε να περάσει ένα νόμο για την απαλλοτρίωση ενός μέρους των τσιφλικιών υπέρ των καλλιεργητών. Η πολιτική του Δηλιγιάννη στρεφόταν κατά του τυχοδιωκτικού χρηματιστικού κεφαλαίου και κατά των «πλουτοκρατών της διασποράς». Υποστήριζε, αντιθέτως, μια αργή οικονομική ανάπτυξη που θα βασιζόταν σε παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες. Αυτή ήταν η πρόθεση του νόμου που κατατέθηκε από τον Δηλιγιάννη το 1896, η οποία ωστόσο δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Δεν χορηγήθηκε γη στους ακτήμονες, αλλά λήφθηκαν κάποια μέτρα για τη βελτίωση της θέσης τους. Πάντως η κατάθεση αυτού του νόμου αποτέλεσε την πρώτη επίσημη αναγνώριση από το ελληνικό κράτος του προβλήματος της μεγάλης ιδιοκτησίας στη βόρεια Ελλάδα, το «θεσσαλικό πρόβλημα».

γ. Οι κολίγοι μπροστά στα προβλήματα αυτά αντέδρασαν με έντονους τρόπους. Μία από τις ενέργειές τους διαφαίνεται στο τρίτο πρωτογενές ιστορικό απόσπασμα το οποίο αποτελεί υπόμνημα της πανθεσσαλικής επιτροπής αγώνα στον τότε βασιλιά Γεώργιο Α'. Το κείμενο υποβλήθηκε στον μονάρχη τον Φεβρουάριο του 1910 και καταγράφει τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι ακτήμονες καλλιεργητές και τα αιτήματά τους προς τον Βασιλιά. Επισημαίνουν ότι δεν είναι κύριοι του κλήρου που καλλιεργούν και της καλύβας που διαμένουν, ούτε επιτρέπεται σε αυτούς η ελεύθερη ιδιοκτησία «...Δεν είμεθα κύριοι...ιδιοκτησίαν». Αναφέρουν ότι υφίστανται εξώσεις από τις κατοικίες τους χωρίς προειδοποίηση «Μας εξωθούν ...Αθίγγανοι». Ενώ ο γεωργικός κόσμος ελαττώνεται και η

γεωργία παρακμάζει, το αντίθετο συμβαίνει με τους τοκογλύφους που πολλαπλασιάζονται εκμεταλλευόμενοι την αδυναμία των κολίγων. Επιπλέον, έχουν να αντιμετωπίσουν και το φάσμα των αρρωστιών – μαστίγων της εποχής π.χ. ελονοσία. Στο υπόμνημα υπενθυμίζουν στον βασιλιά ότι πολιτικό καθεστώς εξασφαλισμένο είναι εκείνο στο οποίο η αγροτική τάξη δεν τίθεται στο περιθώριο «Και όμως ευρισκόμεθα... Ακρίται..» και καλύτερος μονάρχης είναι εκείνος που διασφαλίζει τη γονιμότητα της υπαίθρου, τονίζοντας το παράδειγμα της Δανίας όπου η «δουλοπαροικία» είχε ήδη καταργηθεί από το 1788 « Εν Δανία...εν Ελλάδι;». Με τον τρόπο αυτό διεκδικούν την απαλλαγή τους από το θεσμό του κολίγου και τη διασφάλιση της ζωής και της οικονομικής τους αυτάρκειας.

Οι προαναφερόμενες πολιτικές δημιούργησαν εντάσεις και οδήγησαν στη ψήφιση νόμων το 1907, οι οποίοι επέτρεπαν στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση να απαλλοτριώνει μεγάλες ιδιοκτησίες, ώστε να μπορεί να τις διανέμει σε ακτήμονες. Η εφαρμογή τους αποδείχθηκε δύσκολη υπόθεση και οι τριβές που προκλήθηκαν προκάλεσαν συγκρούσεις, η πιο σημαντική από τις οποίες έγινε στο χωριό Κιλελέρ (1910).

Οι εξελίξεις προχώρησαν αργά μέχρι το τέλος των Βαλκανικών πολέμων (1913), οπότε το ζήτημα έγινε πιο περίπλοκο, καθώς μέσα στα νέα όρια της χώρας υπήρχαν πλέον και μουσουλμάνοι ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων.

ΘΕΜΑ Δ1

α) Η ΕΑΠ στο πλαίσιο της αστικής αποκατάστασης των προσφύγων ανέλαβε τη στέγαση των προσφύγων στα αστικά κέντρα. Η αστική στέγαση συνάντησε αρκετά εμπόδια, καθώς έπρεπε να ξεπεραστεί μια σειρά από πολυδιάστατα προβλήματα. Ο αριθμός των προσφύγων ήταν μεγάλος, τα ανταλλάξιμα (μουσουλμανικά) σπίτια στις πόλεις ήταν λίγα και τα οικιστικά προγράμματα του κράτους καθυστερούσαν, λόγω των πολιτικών ανωμαλιών και της κακής οικονομικής κατάστασης κατά τις δεκαετίες του 1920 και του 1930. Πρόβλημα επίσης αποτελούσε η περιπλάνηση των αστών προσφύγων από πόλη σε πόλη για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.

Πάντως η αστική στέγαση ξεκίνησε από την Αθήνα με τη δημιουργία τεσσάρων συνοικισμών: της Καισαριανής, του Βύρωνα, της Νέας Ιωνίας στην Αθήνα και της Κοκκινιάς στον Πειραιά. Για τη στέγαση των αστών προσφύγων υιοθετήθηκε η δημιουργία συνοικισμών με επέκταση των πόλεων στις οποίες αυτοί ήταν προσωρινά εγκατεστημένοι. Προκρίθηκε εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις-το σύστημα της ανέγερσης μικρών

κατοικιών, μονοκατοικιών/ διπλοκατοικιών/ τετρακατοικιών, μονοώροφων ή διώροφων, με ένα ή δύο δωμάτια, κουζίνα και τους αναγκαίους βοηθητικούς χώρους. Το κράτος ή η ΕΑΠ ανέθεταν την ανέγερση των συνοικισμών σε εργολάβους ή φρόντιζαν να εφοδιάζουν τους πρόσφυγες με τα απαραίτητα μέσα για να κατασκευάσουν οι ίδιοι τα σπίτια τους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Καισαριανής, η οποία αντικατοπτρίζει τη γενική κατάσταση που επικρατούσε στον τομέα της στέγασης. Όπως αναφέρεται στο κείμενο Α του Σπ. Τζόκα, επικρατούσε γενικά στην Ελλάδα αδιαφορία και εγκατάλειψη, «καθώς οι συνθήκες διαβίωσης χαρακτηρίζονται από άθλιες έως αβίωτες». Αρχικά οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε σκηνές όπου και παρέμειναν για αρκετό χρονικό διάστημα. Στη συνέχεια κατασκευάστηκαν από το κράτος 500 ξύλινα παραπήγματα και 1000 πλινθόκτιστα δωμάτια, ενώ η ΕΑΠ κατασκεύασε 350 σπίτια με τρεις ή τέσσερις κατοικίες διαφόρων τύπων. Να σημειωθεί ότι οι κακές συνθήκες διαβίωσης επιβεβαιώνονται από το γεγονός ότι σε κάθε τέτοιο σπίτι κατοικούσαν δύο οικογένειες.

Η οικοδόμηση των συνοικισμών, ελλείπει χρόνου και χρημάτων, συχνά δεν συνδυαζόταν με έργα υποδομής. Στην περιοχή της Καισαριανής υπάρχει σοβαρό πρόβλημα στην υδροδότηση (οι κάτοικοι αναγκάζονταν να αγοράσουν νερό, όταν δεν επαρκούσαν τα βυτία του δήμου), την αποχέτευση, την καθαριότητα, ενώ σε πολλούς συνοικισμούς απουσίαζε το οδικό δίκτυο. Οι κάτοικοι της περιοχής της Καισαριανής είχαν ως «μοναδική παρηγοριά» τον καθαρό αέρα.

Παρά την ομοιομορφία που επικρατούσε, υπήρχε ελαφρά διαφοροποίηση των κατοικιών του ενός συνοικισμού από τις κατοικίες του άλλου, ως προς το εμβαδόν, την ποιότητα κατασκευής και τη λειτουργικότητα. Ιδρύθηκαν ακόμη προσφυγικοί οικοδομικοί συνεταιρισμοί και χορηγήθηκαν άτοκα δάνεια σε οικογένειες για τη στέγασή τους.

β) Αξιίζει να τονιστεί ότι στο θέμα της στέγασης οι εύποροι πρόσφυγες αντιμετώπισαν λιγότερες δυσκολίες εν αντιθέσει με τους άπορους πρόσφυγες. Υπήρχαν εύποροι πρόσφυγες, που είχαν την οικονομική δυνατότητα να φροντίσουν μόνοι του για τη στέγασή τους. Σύμφωνα με τον Γ. Τζεδόπουλο, αναφέρεται στο Κείμενο Β ότι «πολύ λίγοι πρόσφυγες είναι σε θέση να ξεφύγουν από τη λύση της πρόχειρης κατασκευής νοικιάζοντας ή ακόμη καλύτερα αναλαμβάνοντας οι ίδιοι την οικοδόμηση των κατοικιών τους». Σ' αυτούς τους πρόσφυγες δίνονταν οικόπεδα ή δάνεια για την ανέγερση των κατοικιών τους, ενώ το κράτος αναλάμβανε τα έργα υποδομής. Αυτοί είχαν τη δυνατότητα να αναμειχθούν με τους γηγενείς, αφού ζούσαν μέσα στις πόλεις και όχι

απομονωμένοι σε συνοικισμούς στις επεκτάσεις των πόλεων. Αργότερα ανέλαβαν και οι ίδιοι πρωτοβουλίες για την ίδρυση συνοικισμών με μια απλή σχετικά διαδικασία. Ίδρυσαν έναν οικοδομικό συνεταιρισμό, αγόραζαν μια έκταση σε προνομιούχο περιοχή και οικοδομούσαν αστικές κατοικίες καλής ποιότητας. Τέτοιοι οικισμοί ήταν η Νέα Σμύρνη στην Αθήνα, η Καλλίπολη και η Νέα Καλλικράτεια στον Πειραιά. Συγκεκριμένα στη Νέα Σμύρνη σμυρναίοι από ανώτερα κοινωνικά στρώματα στην πατρίδα τους οργανώνονται το 1923 και σύντομα πετυχαίνουν την απαλλοτρίωση περιοχής ανατολικά της λεωφόρου Συγγρού. Το 1925 αρχίζει η ανοικοδόμηση σύμφωνα με το σχέδιο Καλλιγά που προέβλεπε μεγαλύτερο πλάτος των δρόμων, προς αντιμετώπιση του προβλήματος του ανεπαρκούς οδικού δικτύου.

Στο αντίθετο άκρο βρίσκονταν οι άποροι πρόσφυγες που δεν είχαν κατορθώσει να αποκατασταθούν ακόμη. Εγκαταστάθηκαν σε καλύβες και χαμόσπιτα και άλλες πρόχειρες κατασκευές στις παρυφές παλαιών οικισμών ή δημιούργησαν παραγκουπόλεις γύρω από τους προσφυγικούς συνοικισμούς. Ειδικότερα στο Κείμενο Γ αναφέρεται ότι στη Θεσσαλονίκη υπήρχε ένα χωριό από τενεκεδόσπιτα όπου ζούσαν σε πρωτόγονες συνθήκες τετρακόσιες οικογένειες, δηλαδή πάνω από δύο χιλιάδες άτομα. Εκτός από έλλειψη χώρου οι άποροι πρόσφυγες ήταν αντιμέτωποι και με τις καιρικές συνθήκες. Τα παραπήγματα που ζούσαν ήταν ακατάλληλα τόσο το χειμώνα όσο και το καλοκαίρι. Σε τέτοιες συνθήκες, όπου απουσίαζαν τα στοιχεία της πολιτισμένης ζωής, επρόκειτο να ζήσουν για πολλά χρόνια.

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΩΝ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ

«ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Μ. - ΧΟΝΔΡΟΥ Λ.